

10

Regionaal

Haarlem en omgeving

Heldendaad, moslimhaat of kletspraak?

Kees van der Linden
k.van.der.linden@hollandmediacombinatie.nl

Haarlem ✳ Dit jaar is het 800 jaar geleden dat de Haarlemmers - volgens de overlevering dan - een beslissende rol speelden in het beleg van het Egyptische Damiate tijdens de Vijfde Kruistocht. Toch maakt niemand aanstalten het jubileum te vieren. Gelukkig maar, vindt de Aerdenhoutse filosoof en oud-VU-docent Marlies ter Borg. Ter Borg ergert zich aan de geschiedvervalsing waarmee de gebeurtenissen bij Damiate al eeuwen worden omgeven. „Dit jaar is een goede aanleiding de feiten eens onder ogen te zien.” De slag bij Damiate was volgens haar een trieste episode in de geschiedenis. Maar ze kan tevreden zijn: sommige problemen lossen zich vanzelf op. De Damiate-legende is al jaren gestaag aan het wegsijpelen uit het collectieve historische bewustzijn van de Haarlemmers. Het merendeel kent het verhaal amper.

Ter ziele

Uitgeverij Damiate Pers ging ter ziele, evenals basisschool Damiate aan de Nieuwe Gracht en het Damiate College voor beroepsopleiding aan de Floris van Adrichemlaan. Café Damiate verdween uit de Spekstraat. Ook het wekelijkse GGD-spreekuur onder de naam 'Damiate' voor dak- en thuislozen bestaat niet meer, terwijl bridgeclub Damiate, die het Bloemen-daalse café Rusthoek als thuishonk had, zichzelf heeft opgeheven. Alleen de Damiatestraat is er nog én de Damiateband, die zelfs nog springlevend is. De vraag rijst dus: wat weten ze bij het muziekkorps over Damiate? Weinig, erkent trombonist Martijn Brands, al meer dan dertig jaar lid van de marcherende muzikantenclub. „Bijna niemand van ons kent het verhaal. Vroeger was onze vereniging een jeugdclub, vernoemd naar de Damiaties, de klokjes in de toren van de Grote Kerk. Later is de naam veranderd in Damiate. Het enige wat we weten is dat Damiate in Turkije ligt en dat die klokjes daarvandaan komen.”

Het is duidelijk, de meeste Haarlemmers hebben de klokjes horen luiden, maar weten niet waar de klepels hangen. Dat kunnen de advocaten bevestigen die in 2008 zo onverstendig waren hun nieuwe kantoor aan de Haarlemse Wilhelminastraat 'Damiate' te noemen. Advocaat Sjirk Faber: „We dachten, dat is echt Haarlems, een mooie stadslegende.” Maar in de praktijk bleek de naam verre van praktisch. „Om de haverklap vraagt iemand ons: Dami-wat?”

Sultan

Nu de feiten. Marlies ter Borg vat de gebeurtenissen kort samen. „Het doel was de Islam in het hart te treffen, namelijk Egypte. In de delta van de Nijl werd de stad Damiate belegerd, het tegenwoordige Dumyat. Even verderop zat sultan Malik al-Kamil, die vrijwel direct vredesvoorstellen deed. Maar tevergeefs. De kruisvaarders wilden Damiate hebben en vervolgens optrekken naar Caïro. De sultan stelde nog voor om Damiate te ruilen voor Jeruzalem, maar ook daar wilden de kruisvaarders niks van weten. Ze dachten: Jeruzalem krijgen we straks toch wel.” Maar het liep anders. „Inderdaad slaagden de kruisvaarders erin Damiate in te nemen en vervolgens richting Caïro te gaan, maar ze liepen met hun schepen vast in het moeras. Hun hebergheid werd afgestraft. Uiteindelijk moesten ze met lege handen weer naar huis, zonder Caïro of Jeruzalem te hebben veroverd.” Maar hier neemt het verhaal een wending, die Ter Borg heel belangrijk vindt. „De sultan heeft de kruisvaarders in het moeras twee weken lang te eten gegeven en ook schepen om terug te kunnen keren.”

„In de geschriften uit die tijd staat genoteerd: 'Hoe kan het dat die sultan dat voor ons doet?' Ze hadden er geen antwoord op. Ik wel. De sultan was een moreel hoogstaand mens. De Koran zegt dat je je tegenstander niet tot het einde toe mag achtervolgen, en daar hield hij zich aan. Als je tegenstander vrede wil, dan sluit je vrede. Er waren al zoveel doden gevallen, hij vond het wel genoeg zo.” „Tijdens het beleg had bijna de hele bevolking van Damiate het loodje gelegd: van de 80 duizend

inwoners overleefden er slechts 3 duizend. Niemand minder dan Franciscus van Assisi is nog naar Egypte gereisd om in het kamp van de kruisvaarders het vredesvoorstel van de sultan, bij wie hij op bezoek was geweest, te bepleiten.”

Afgang

Hoe kan het dat de smadelijke afgang van de kruisvaarders in de herinnering van de Haarlemmers ligt opgeslagen als een klinkende overwinning? Sterker nog, hoe komt het dat er in de vroedschapskamer in het stadhuis van Haarlem een groot schilderij hangt, waarop keizer Frederik de stad Haarlem als dank voor haar inspanningen een nieuw stadswapen schenkt? De historici denken dat te weten. Aan het beleg van Haarlem door de Spanjaarden in 1572-1573 hield de

Haarlemse bevolking een stevige kater over. Hongerig had ze zich moeten overgeven aan de vijand, die bij binnenkomst duizenden soldaten en burgers executeerden. Het was een smadelijke afgang, niet iets om trots op te zijn. Om het moreel toch wat op te vijzelen, ontstond in de jaren nadien de gewoonte om die recente verleden te overschreeuwen met een wapenfeit uit een verder verleden. Zo kwam het Damiate-verhaal in omloop. Het Haarlemse stadswapen met zwaard, sterren en kruis, dat de stad zou zijn geschonken als eerbetoon voor haar moed, ging gelden als het bewijs voor het verhaal. Predikant Samuel Ampzing pende het verhaal neer in zijn stadskroniek *Beschrijvinge ende lof der stad Haarlem in Holland* (1628). Hij

800 jaar geleden zegevierden Haarlemse kruisvaarders bij het Egyptische Damiate

dichtte: 'Het Veld en 't Zwaard getuigen, dat Damiaat voor ons den hals heeft moeten buigen, De Sterren dat ons naam steijl tot de Sterren gaat, En 't Kruis vermeldt het eind, en de oorzaak van die daad.' Ook wist Ampzing te mel-

den, dat de kruisvaarders koper mee naar huis namen, waarvan ze klokjes lieten gieten voor de Grote Kerk die voortaan elke avond werden geluid ter herinnering aan de overwinning. Ter Borg schudt het hoofd. De tegenstellingen tussen christenen en moslims zijn tegenwoordig al zo onnodig hard, daar doet dit verhaal geen goed aan. „Begrijp me niet verkeerd, ik pleit er heus niet voor om het Haarlemse stadswapen overall weg te halen en het kleppen van die klokjes af te schaffen. Maar ik vind wel dat we moeten weten wat er écht is gebeurd.” Ook de wapenspreuk van de stad roept bij haar wrevel op. „Die luidt: *Vicit vim Virtus*, oftewel: 'De Deugd heeft het Geweld overwonnen.' Maar in feite was het natuurlijk andersom. Wij zaten fout, niet zij.”

Ze stelt haar hoop op burgemeester Jos Wienen. „Hij is behalve theoloog ook historicus, hij ziet dat schilderij dagelijks hangen, dus hij ziet ook die ene moslim afgebeeld staan, geketend en geboeid. Vindt hij niet ook dat het tijd is op te houden met die mooiweerspelrij en de gruwelijke feiten onder ogen te zien? Ik ben ervoor om eens handen te gaan schudden met inwoners van Damiate en afstand te nemen van die kruistochten. De burgemeester kan zo iets in gang zetten. Per slot van rekening beleven we nu een andere tijd, er wonen moslims in Haarlem, ze zitten ook in de gemeenteraad.”

Handjes schudden

Maar, helaas voor Ter Borg, de burgemeester voelt zich niet geroepen om handjes te gaan schudden

in Egypte. Voor hem valt de ontaansgeschiedenis van het Haarlemse stadswapen in dezelfde categorie als de claim dat Laurens Jansz Coster de boekdrukkunst heeft uitgevonden: stedelijke folklore. Zijn argumentatie is helder: het is een legende, niet meer, en niet minder. „Je kunt geen historische werkelijkheid zoeken in iets wat er niet is geweest.” Evenals Ter Borg heeft de burgemeester het recent verschenen boek van Jaap van Moolenbroek gelezen ('Nederlandse kruisvaarders naar Damiate aan de Nijl', 2016). „Wat Ter Borg vertelt, is oud nieuws. Van Moolenbroek heeft alles al historisch nauwkeurig ontzenuwd, het is overduidelijk een verhaal dat niet klopt, dus je ervoor schamen, hoeft dan ook niet.” Bovendien, vervolgt hij, heeft hij

Filosof Marlies ter Borg:
...wij zaten fout...

Burgemeester Jos Wienen:
...we hoeven ons niet te schamen...

geen behoefte om de christelijke kruisvaarders af te schilderen als slecht en hun islamitische tegenstanders als goed. „Daarmee wil ik niet beweren dat het niet verschrikkelijk is wat er toen allemaal is gebeurd, maar het waren ruige tijden en de wredeheden gingen over en weer.” Wel gaat hij binnenkort met Ter Borg praten, die hem om een onderhoud heeft gevraagd. Mocht dat onverwacht toch iets opleveren, dan zal de burgemeester de krant daarover inlichten, belooft hij. Met dank aan leraar klassieke talen Lex Weiler van het Stedelijk Gymnasium, die help bij de vertalingen Nederlands-Latijn. Meer lezen over Marlies ter Borg en haar visie op de Damiate-legende? Ga naar: www.marliesterborg.net

Regionaal **11**

Haarlem en omgeving

Schilderij (1630) in de vroedschapskamer op het Haarlemse stadhuis, dat toont hoe keizer Frederik en de patriarch van Jeruzalem de stad Haarlem een stadswapen schenken met de bijbehorende wapenspreuk *Vicit vim Virtus* ('De deugd heeft het geweld overwonnen'). Omgekeerd zou de spreuk de gebeurtenissen van 1218 meer recht doen, meent Marlies ter Borg. Dus: *Vicit vis Virtutem* ('Het geweld heeft de deugd overwonnen'). UNITED PHOTOS/PAUL VREEKER